

ОД МАЛЕ ИЗЛОЖБЕ ДО НАГРАДЕ GRAND PRIX. КЊИГА УМЕТНИКА И МГЛЦ¹

Божидар Зрински

Међународни графички ликовни центар,
Љубљана

УДК: 7.012:096

069.5:[7.012:096(497.4)]"2000/2003"

Сажетак

Текст је посвећен релативно кратком периоду између 2000. и 2003. године, кад је у МГЛЦ-у заживела ревитализована изложбена активност у контексту истраживања и представљања књиге уметника као медија изражавања. Неколико изложби и пројеката подстакло је даљи развој и богату стваралачку делатност, повезивање различитих институција, продуцената и издавача. Књига уметника је од изложеног уметничког дела постала део архива и сталне збирке музеја. Књига уметника је тако у контексту систематичног истраживања и представљања јавности од релативно мале, међународно засноване изложбе *Уметности од стране до стране* (Umetnost od strani do strani) за кратко време доживела институционални препород и успех с потврдом у склопу 25. међународног графичког бијенала на којем је централна изложба била посвећена значају мултипликованог lika као средства комуникације у облику књига уметника, часописа, ревија, фотокопија, ауторских плаката, часописних интервенција, графичких листова и слично.

¹ МГЛЦ – Међународни графички ликовни центар је специјализовани музеј и продуцент графичке и савремене уметности која се заснива на наслеђу графичког бијенала и уметности штампе 20. века. Град Љубљана основао га је на иницијативу дугогодишњег руководиоца љубљанског графичког бијенала и директора МГЛЦ-а др Зорана Кржишника, 25. децембра 1986. МГЛЦ од самих почетака обавља бројне делатности које се међусобно преплићу и допуњавају. Чува обимну збирку графика и ауторских књига, насталих после Другог светског рата. Радови из збирке могу се видети у студијском кабинету, а постоји и јавно доступна библиотека. Најпрепознатљивија делатност установе је графички бијенале, који у свету важи за најстарију графичку приредбу и непрекидно траје од 1955. године.

У тексту бих желео да се посветим релативно кратком периоду између 2000. и 2003. године, када је у МГЛЦ-у, у контексту истраживања и представљања књиге уметника као медија изражавања, заживела ревитализована изложбена активност. Неколико изложби и пројеката подстакло је даљи развој и богату стваралачку делатност, повезивање различитих институција, продуцената и издавача. Књига уметника је од изложеног уметничког дела постала део архива и сталне музејске збирке.

Клод Клоски (Claude Closky) је 2001. године у сарадњи са издавачком кућом Onestar press објавио књигу уметника под насловом *Coloriage* (Бојанка).² Штампана је у 250 нумерисаних примерака. Била је изложена на 25. графичком бијеналу у Љубљани, а један примерак сада чини део сталне поставке уметничких публикација МГЛЦ-а. Књига је занимљива из више разлога. Заснована је једноставно, јер садржај чини репродукована мрежа од 24 квадрата на свакој страници. Власник књиге може да обоји сваки од квадрата техником која му одговара, или, како саветује Клоски: „Можете да употребите фломастере, бојице, графитну оловку или пастеле.“ На одређен начин приказује ограничен, али празан простор који можемо ликовно да уредимо на свој начин. Књигу видим као алегорију за различите оквире делатности које је МГЛЦ почео да развија крајем деведесетих, чиме је обогаћивао изложбену делатност, отварао изложбени програм и проширивао појам разумевања савремене графичке продукције. МГЛЦ је у то време био добро заснована мрежа која је почела да се боји кроз измене у организацији графичког бијенала као једне од основних делатности. Ово су пратиле друге делатности, допуњавајући или чак надограђујући промене. Графички студио постајао је све значајнији продукциони центар за радове приказане на графичком бијеналу, а и сам музеј се све интензивније признавао као важна продукциона подршка новим идејама, осмишљеним посебно за графички бијенале. Изложбена делатност, којом је утемељивао своје основно посланство (истраживање и представљање штампане уметности од друге половине 20. века наовамо), ширила се и допринела је промоцији, дискусији и представљању особености савремене графичке продукције. МГЛЦ није више био усмерен само на класичну графичку продукцију домаћих и страних аутора из области штампане уметности, уметничке ефемере, књиге уметника и других ауторски заснованих публикација, као што су часописи, постери, плакати, зинови.

МГЛЦ је 2000. године у сарадњи с Француским културним институтом у Љубљани и кустосом Гајем Шрененом (Guy Schraenen) припремио изложбу под насловом *Уметности од стране до стране*.³ Њено језгро је

² Claude Closky, *Coloriage*, Onestar Press, Pariz, 2001.

³ *Umetnost od strani do strani*, Француска збирка књига уметника и других публикација, изложба, MGLC, 26. 10 – 3. 12. 2000.

чинио француска збирка књига уметника, које је француски институт предао на управљање графичком центру. Својим ретким, али врло драгоценим радовима били су представљени и неки домаћи аутори, као што су група Охо, Франци Загоричник, Миха Малеш и Вено Пилон. Изложба је представљала важан увод у препознавање уметничке изразне форме у облику књиге уметника, почетак њеног истраживања, представљања јавности и систематичног сакупљања у оквиру сталне поставке МГЛЦ-а. У словеначком културном простору ревитализовала је идеју о књизи као уметничком делу које није луксузни уметнички производ него се њена вредност огледа у садржини.

24. *Графички бијенале* 2001. био је обележен одређеним глобалним уметничким променама и осавремењеном унутрашњом организационом структуром.⁴ Његова централна изложба је први пут у историји овог догађаја била постављена кураторски, и то избором радова који су се односили на шире значење графике, где нема вредносног разликовања између графике и штампе. Изложбу је припремила кураторка Бреда Шкрјанец, укључивши у њу и неколико књига уметника, а најприметнији је каталог графичког бијенала, који се појављује као један од изложбених простора односно простор уметничких интервенција. Посебан склоп бијенала представљао је такозвани *Off biennale*. Уметничка дела била су представљена у контексту јавног простора, новинских и плакатних пројеката, телевизијских и радио-емисија. У првом плану су биле медијска распршеност уметничких дела и њихова изражајност⁵.

Године 2002. у МГЛЦ-у се могла погледати једна од најзначајнијих међународно утемељених ретроспективних изложби маргиналне, али кључне авангардне продукције од двадесетих година 20. века до савремених токова, с нагласком на периоду између 1960. и 1980. године, под насловом *Out of Print*. Била је представљена збирка центра Archive for Small Press & Communication, који је 1974. основао Гај Шренен (Guy Schraenen). Јединствена колекција, настала под паролом „архив као уметнички концепт“, обухвата више од 35.000 дела звуковне поезије, књига уметника, музичких дела, плаката, видео-уметност, документацију о перформансама, mail art, фотографије, објекте, мултипле, часописе, грамофонске плоче, разгледнице, касете итд. Међу ауторима се налазе најзначајнији ствараоци XX века. Изложено је било више од 700 радова из архива, који, како се види из наслова изложбе, нису више доступни и нису бесплатни, него већином чине део поставки музеја и галерија. Посебну јединицу је чинила такозвана студијска соба, у којој су за читање били доступни обимна документацијска грађа, изводи из уметничких публикација, секундарна

4 24. *mednarodni grafični bienale*, MGLC, 10. 6 – 16. 9. 2001, katalog, MGLC, Ljubljana, 2001.

5 Scott Lash: Sklepi: komunikacije, kod in kriza reprodukcije. u 24. *mednarodni grafični bienale. Off-bienale: Informacija – Dezinformacija*. MGLC, Ljubljana, 2001, str. 4–32..

литература о различитим уметничким тематским склоповима. У више од 30 фасцикли могле су се наћи информације о више од 1.000 уметника, уметничких дела, документацијска грађа. На располагању су били машина за фотокопирање и грамофон за слушање звучних снимака. Последњи сегмент изложбе, који се мењао у складу с њеним пресељењем у друга културна окружења, представљао је публикације локалних аутора с нагласком на словеначким и хрватским уметницима.⁶

Јубиларни, 25. графички бијенале 2003. године кустос Кристоф Шери (Christophe Cherix) осмислио је као комплексан склоп састављен од централне изложбе бијенала, пратеће документарне изложбе о историји графичког бијенала и међународног симпозијума под насловом *Продуценши*, у оквиру којег су учесници дискутовали о односу уметника и издавача, о значењу мултипла и њиховој дистрибуцији. Централна изложба бијенала за-снимала се на значењу мултипликоване слике као средства комуникације. Изложена дела, као што су ауторске књиге, новине и часописи, фотокопије, ауторски плакати, новинске интервенције, новински пројекти и графички листови, били су повезани тиме што су документовали замисли уметника о реализованим или нереализованим прошлим или будућим пројектима.⁷ Значајан прилог за сталну збирку МГЛЦ-а и збирку уметничких публикација чинили су откуп и донације радова изложених на бијеналу. Тако је део сталне збирке МГЛЦ-а постала и књига уметника *Plots on Loan* америчког уметника Рејмона Петибона (Raymond Pettibona).⁸ Књига литографија настајала је више од седам година и приказује логичан наставак уметниковог истраживања медија цртежа у комбинацији речи и визуелне слике. Штампана је 2001. године у Њујорку у 250 примерака. Петибон је у почетку био активан на панк-рок андерграунд сцени, а касније је стасао у признатог уметника, који је својим целовитим осликавањем и муралима представио свој рад и на Венецијанском бијеналу и документима XI књига *Plots on Loan* представља преплитање речи и слике, које не тежи смисаоној и логично уређеној целини. Може се прелиставати као неповезана целина гласова, одјека, замисли, најразличитијих визуелних и литерарних цитата. Њена структура чува „наративни замах“ карактеристичан за Петибонову употребу речи и слика, које налазимо на његовим цртежима, али и на његовим панковским флајерима и раним омотима грамофонских плоча, нудећи стварни увид у комплексне иконографије, референце и игре речима које чине део његове уметности.⁹ Међународни жири 25. графичког бијенала стога му је доделио главну награду, *grand prix* графичког бијенала.

6 *Out of Print, obsežna retrospektiva knjig umetnika in drugih publikacij, razstava*, MGLC, Ljubljana, 19. 2 – 24. 3. 2002.

7 25. *mednarodni grafični bienale*, MGLC, 10. 6 – 28. 9. 2003, katalog, MGLC, Ljubljana, 2003.

8 Raymond Pettibon, *Plots on Loan*, New York, 2000.

9 Božidar Zrinski, Raymond Pettibon, „Plavanje med besedo in podobo“, u 26. *grafični bienale Ljubljana, Spremljevalne razstave*, MGLC, Ljubljana, 2005, str. 264–292.

Књига уметника је тако у контексту систематичног истраживања и представљања јавности, од релативно мале међународно засноване изложбе *Умешности од стране до стране* за врло кратко време доживела институционални препород и потврђени успех у склопу међународног графичког бијенала.

ЛИТЕРАТУРА:

1. *24. mednarodni grafični bienale*, MGLC, 10. 6 – 16. 9. 2001, katalog, MGLC, Ljubljana, 2001.
2. Scott Lash, „Sklepi: komunikacije, kod in kriza reprodukcije“, u *24. mednarodni grafični bienale. Off-bienale: Informacija – Dezinformacija*. MGLC, Ljubljana, 2001, str. 4–32.
3. *25. mednarodni grafični bienale*, MGLC, 10. 6 – 28 . 9. 2003, katalog, MGLC, Ljubljana, 2003.
4. Božidar Zrinski, Raymond Pettibon, „Plavanje med besedo in podobo“. u *26. grafični bienale Ljubljana, Spremljevalne razstave*, MGLC, Ljubljana, 2005, str. 264–292.
5. *9 + 9, Knjige umetnika in umetniki*, MGLC, 20. 11. 2010 – 8. 2. 2011, katalog, MGLC, Ljubljana, 2010.
6. *Velike! Dela iz zbirke Mednarodnega grafičnega likovnega centra*, MGLC, 28. 6 – 11. 12. 2012, katalog, MGLC, Ljubljana, 2012.
7. Anne Thurmann-Jaes in collaboration with Susanne Vögte, *Manual for Artists' Publications, Cataloging Rules, Definitions, and Descriptions*, Research Centre for Artists' Publications Weserburg, Museum of Modern Art, Bremen, 2010.

**FROM A SMALL EXHIBITION TO THE AWARD GRAND PRIX.
THE ARTIST'S BOOK AND MGLC**

Summary

The text focuses on the relatively short period between 2000 and 2003, when MGLC revitalized exhibition activity in the context of researching and presenting the artist's book as an expressive medium. Several exhibitions and projects stimulated further development and rich creative activity, networking between various institutions, producers and publishers. The artist's book, however, went from being an exhibited work of art to becoming part of the museum's archive and permanent collection. Thus, in the context of systematic research and presentation to the public, from the relatively small internationally designed exhibition *Art from page to page*, in a very short time, the artist's book experienced an institutional revival and success with confirmation as part of the *25th International Graphic Biennale*, at which the central exhibition focused on multiplied images as means of communication in the form of artist's books, newspapers, magazines, photocopies, author's posters, newspaper interventions, graphic sheets and the like.